

Мацько М. А.

к. ю. н., доцент, Львівська комерційна академія, доцент кафедри цивільного права та процесу, Заслужений юрист України.

ПЕНСІЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Ключові слова: *пенсія, пенсіонери, пенсійні правовідносини, солідарна пенсійна система, накопичувальна пенсійна система, недержавне пенсійне забезпечення, соціальне забезпечення, реформування пенсійної системи.*

Keywords: *retirement, retired, retirement relationship, PAYG pension system funded pension system, private pension provision, social security, pension reform.*

Постановка проблеми. В Україні сформована якісно нова галузь права – право соціального забезпечення, що його розглядають в потрійному значенні: по-перше, як об'єктивно існуючу галузь у вітчизняній системі права, по-друге, як правову науку й по-третє, як навчальну дисципліну, що її вивчають у навчальних закладах.

Предметом правового регулювання права соціального забезпечення є соціально-забезпечувальні правовідносини. Їх основу становлять пенсійні правовідносини, до яких привернута особлива увага законодавця, органів виконавчої влади й місцевого самоврядування, Пенсійного фонду й науковців правових і соціально-економічних наук, що проводять наукові дослідження в цій життєво важливій сфері суспільного життя. У зв'язку з істотними змінами в законодавстві, виникла потреба дослідити характерні ознаки пенсійних правовідносин у нинішній період загострення політичної й економічної ситуації в Україні в порівняльному плані з правовим регулюванням цих відносин у минулому.

Стан дослідження. Дослідженню стану законодавчої бази пенсійної системи, аналізу змісту пенсійних законів та інших нормативно-правових актів, рівню їх відповідності назрілим умовам, приділялася й приділяється увага такими вченими правознавцями як Н. Болотіна, О. Мочульська, П. Пилипенко, С. Прилипка, С. Синчук, І. Сирота, Н. Хуторян, І. Чанишева, О. Ярошенко та ін.

Потреба у висвітленні стану пенсійного забезпечення у минулому й напряду його поліпшення у майбутньому зумовлювалася й зумовлюється тим, що пенсії є життєво важливим джерелом існування численних громадян пенсійного віку, службовців і посадових осіб, які мають достатню вислугу років у державних органах, осіб, які працювали на посадах суддів, прокурорів, слідчих, проходили службу в Збройних Силах України, органах внутрішніх справ, інших осіб, а також інвалідів, сімей, які втратили годувальника тощо.

Станом на 1 листопада 2014р. на обліку в органах Пенсійного фонду України перебувало 12,1 млн. пенсіонерів. З початку 2014 р. 441 тисячі громадянам призначено пенсії, 462 тисячам пенсіонерам, які працюють, здійснено індивідуальні перерахунки пенсійних виплат з урахуванням страхового стажу, набутого після призначення або попереднього перерахунку пенсій [1].

У соціально-економічній літературі підставно відзначається, що нинішній стан пенсійного забезпечення не відповідає основним принципам діяльності соціально орієнтованої держави, якою визнається Україна. Автори наукових праць переважно зосереджують увагу на висвітленні солідарної системи пенсійного забезпечення і, зважаючи на нові законодавчі акти, пропонують якнайшвидше приступити до другого рівня призначення й виплати пенсій, маючи на увазі накопичувальну систему, а також радять запроваджувати третій рівень виплати пенсій – недержавне пенсійне забезпечення. З нашого погляду, реалізація положень Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 9 липня 2003 р. (далі – Закон № 1058) [2] може бути прискорена, якщо буде вироблена нова концепція реформування пенсійної системи, в якій поєднувалися б обов’язки держави та фізичної особи (громадянина). Особа повинна відчувати свою відповідальність за своє майбутнє. Ще в Концепції про соціальне забезпечення населення України, що

її схвалено постановою Верховної Ради України 21 грудня 1993 р. [3] зверталася увага на те, що на громадян, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи підприємців; осіб, зайнятих творчою діяльністю, членів кооперативів, фермерів поширюються лише ті соціальні гарантії, у фінансуванні яких вони беруть участь. Держава має забезпечувати найважливіші нормативи – рівень прожиткового мінімуму, мінімальні розміри зарплати і пенсій. Цією Концепцією закладено основи правової і нормативної бази соціального забезпечення населення й певною мірою вироблено механізми, які виходячи з реальних можливостей економіки, забезпечують дотримання державних гарантій, зокрема стосовно пенсійного забезпечення.

Відповідно до названої Концепції, в якій вирішальне значення в пенсійному забезпеченні надається соціальному страхуванню. Верховна Рада України 14 січня 1998 р. ухвалила “Основи законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування” № 16/98-ВР [4]. Вони стали правовою основою здійснення соціального страхування для матеріального забезпечення громадян при настанні соціальних ризиків (пенсійного віку, інвалідності та ін.).

Після ухвалення цього законодавчого акта активізувалася провотворча діяльність у сфері соціально-забезпечувальних правовідносин. Нове законодавство відходить від, властивій колишній радянській державі практиці, патерналістської турботи, аліментарності (утриманства) здатних до участі в соціальному забезпеченні громадян. Змінюються умови й порядок надання матеріального забезпечення. У згаданому пенсійному Законі від 9 липня 2003 р. особливе значення надається страховому (трудовому) стажу. Відсутність такої умови як наявність необхідного страхового стажу виключає можливість призначення пенсій за віком чи з інвалідності від загальних захворювань або каліцтва, не пов’язаного з виробництвом. У зв’язку з цим відпала можливість у призначенні так званих “соціальних пенсій”, які призначалися особам пенсійного віку на підставі Закону України “Про пенсійне забезпечення” від 5 листопада 1991 р. Громадянам, які досягли пенсійного віку та інвалідам від загальних захворювань, при певних умовах може призначатися державна соціальна допомога відповідно до Закону України “Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам” від 18 травня 2004 р. [6].

Метою статті є дослідження механізму взаємодії держави і самих громадян як суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин у наповненні Пенсійного фонду, поліпшенні матеріального забезпечення пенсіонерів, переходу до другого рівня пенсійної системи – накопичувальної системи і використанні можливостей недержавного пенсійного забезпечення. На основі узагальнення законодавства й практики його застосування внести пропозиції щодо уніфікації пенсійного законодавства, використання правових засобів для ефективного функціонування пенсійної системи України

Виклад основного матеріалу. Зі змісту Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 р. [4] впливають принципи солідарності й субсидіювання. Тому буде справедливим, коли в соціально-забезпечувальних правовідносинах застосовуватиметься механізм взаємодії держави та особи, інакше – застрахованої особи, страхувальника і страховика від невинного ухилення виконувати соціальні обов'язки. Застраховані на випадок безробіття працівники зобов'язані сплачувати страхові внески до Фонду на випадок безробіття, але ж вони не сплачують страхові внески до Фонду від нещасних випадків, оскільки законодавством такий обов'язок покладено на страхувальника (роботодавця). На державу в особі Пенсійного фонду та його територіальних органів покладається обов'язок надання пенсійного забезпечення всім застрахованим особам, які працювали в цій державі на підставі трудового договору або на інших підставах і сплачували страхові внески до Пенсійного фонду. Характерно, що найновіші правові акти встановлюють правило про призначення й виплати пенсій засудженим особам, які перебувають у місцях позбавлення волі, звичайно, при наявності на це законних підстав, зокрема необхідного страхового стажу. При цьому варто зазначити, що до страхового стажу, який дає право на пенсію, включаються не тільки періоди роботи за трудовим договором, але й такі періоди як догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку, перебування жінки у відпустці у зв'язку з вагітністю й пологами.

Деяким особам надається пенсійне забезпечення незалежно від тривалості страхового стажу. Так, пенсія з інвалідності, яка настала внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного

захворювання призначається застрахованим працівникам незалежно від тривалості страхового стажу. Непрацездатним членам сім'ї загиблого на виробництві працівника, пенсія внаслідок втрати годувальника призначається його сім'ї незалежно від тривалості страхового стажу її годувальника. Це один із характерних прикладів, коли пенсія призначається не на підставі загальних пенсійних законів, а на підставі окремого Закону "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" від 23 вересня 1999 р. [7]. Отже, без участі однієї зі сторін щодо майбутнього матеріального забезпечення, у соціально-забезпечувальних правовідносинах мають місце вияви аліментарності, коли інша сторона виконувала обов'язки в інтересах майбутнього пенсіонера або непрацездатних членів його сім'ї.

Рівень пенсійного забезпечення ще не повною мірою пов'язаний безпосередньо зі страховим стажем, сумою сплачених внесків, трудовим внеском у суспільний продукт. Діючий механізм наповнення Пенсійного фонду повинен бути спрямований на систему "персоніфікованих пенсійних рахунків", в якій кожен, хто сплачує внески на свій особистий пенсійний рахунок, стає його власником і достеменно знає, яку суму грошей ним заощаджено на старість. Мова йде про другий рівень пенсійної системи – накопичувальну систему. Її учасниками мають стати особи, яким на дату запровадження цієї системи виповниться не більше 35 років. Передбачається, що молоді громадяни будуть сплачувати страхові внески у розмірах на перших порах 2 відсотки з поступовим підвищенням їх до 7 відсотків від середнього заробітку. Кошти будуть нагромаджуватися та інвестуватися в економіку країни й стануть вагомим додатком до основної пенсії за солідарною пенсійною системою, що являє собою перший рівень пенсійного забезпечення і з якої виплачуються пенсії усім пенсіонерам. У випадку смерті пенсіонера залишки коштів на його індивідуальному рахунку успадковуються спадкоємцями. Загалом у накопичувальній системі передбачено довічну пенсію та пенсію на визначений строк.

Запровадження персоніфікованої системи пенсійного забезпечення стане важливим організаційно-управлінським заходом на

шляху до ліквідації “зрівнялівки” і виходу працівників з-під “тіні” неофіційної економіки.

Для окреслення напряму поступового переходу від солідарної системи пенсійного забезпечення до накопичувальної системи пенсійного страхування, скорочення виплат з Пенсійного фонду, зменшення розриву між максимальними і мінімальними розмірами пенсій, 8 липня 2011р. ухвалено Закон України “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”, що набрав чинності з 1 жовтня 2011р. (далі – Закон № 3668) [8]. Закон ухвалювався у році, коли дефіцит бюджету Пенсійного фонду становив понад 20 млрд. гривень, або майже 10% від загальних видатків бюджету названого Фонду. В попередньому (2010 р.) з державного бюджету на покриття бюджету Пенсійного фонду України виділено майже 34,4 млрд. грн. Доречно зазначимо, що в 2014 р. лише в одному місяці листопаді на виплату пенсій спрямовано 20,7 млрд. грн. З огляду на критичний фінансовий стан країни стає зрозумілим, чому держава змушена вдаватися до ухвалення непопулярних рішень і заходів, зокрема до підвищення пенсійного віку для жінок та осіб, для яких передбачено спеціальні пенсії, а заодно й збільшення страхового стажу для пенсійного забезпечення, обмеження максимальних розмірів пенсій, стягування податку з пенсіонерів, які отримують надто великі суми пенсій.

Законом № 3668 текст ст. 26 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” викладено в редакції, згідно з якою особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років. Це стосується як чоловіків, так і жінок, але підвищення пенсійного віку для жінок передбачено здійснювати поступово. У період до 1 січня 2015 р. жінкам після досягнення 55 років надано право оформляти пенсію за віком при умові звільнення з роботи та наявності необхідного страхового стажу. Однак у такому разі розмір їх пенсії зменшується на 0,5 відсотка за кожний повний чи неповний місяць дострокового виходу на пенсію. Виплата достроково призначеної пенсії припиняється, якщо до досягнення 60-річного віку жінка працевлаштувалася.

Новим законодавством істотно підвищено вимогу про більшу тривалість страхового стажу як необхідної умови для призначення

пенсій у солідарній системі. Під страховим стажем розуміють період (строк) протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню та за яким щомісяця нею або за неї сплачені страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок. Поняття страхового стажу повною мірою не співпадає з поняттям трудового стажу. Юридичне значення надається саме страховому стажу. В минулому для призначення пенсії за віком чоловікам достатньо було мати страховий стаж 25 років, а для жінок 20 років, тепер же страховий стаж збільшено на 10 років. Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. До 1 жовтня 2011 р. пенсія за віком могла призначатися у незначному розмірі за наявності страхового стажу не менше 5 років, тепер же страховий стаж повинен становити не менше 15 років. Рівно ж пенсія з інвалідності від загальних захворювань для осіб, які досягли пенсійного віку, призначається при наявності страхового стажу не менше 15 років.

Найновіші окремі законодавчі акти разом з тим містять чимало схвальних положень, які сприятливо позначаються на збільшенні тривалості страхового стажу. Так, Законом України “Про внесення змін до деяких законів України щодо призначення та індексації пенсії” від 14 травня 2013 р. № 231-VII, який набрав чинності з 1 липня того ж року, передбачено зарахування до страхового стажу періодів перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, під час якої жінка отримує допомогу з цих підстав як така, що підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню. Для жінок і для чоловіків не змінюються вимоги про страховий стаж і вік для призначення пільгової пенсії за віком та за вислугу років відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення” від 5 листопада 1991 р. [5]. Стосовно стажу також внесено зміни до статті 24 Закону України “Про наукову і науково – технічну діяльність”, згідно з якими науковим (науково-педагогічним) працівникам, які визнані інвалідами I, II, III груп, призначається пенсія з інвалідності в розмірі пенсії наукового (науково-педагогічного) працівника незалежно від віку за наявності стажу наукової роботи 15 років для жінок і 20 років для чоловіків та меншої тривалості страхового стажу. Для призначення

пенсії з інвалідності за нормами цього Закону є визнання особи інвалідом у період роботи на науковій (науково-педагогічній) посаді, а особам із числа інвалідів з дитинства час настання інвалідності не є вирішальною умовою для цього виду пенсійного забезпечення.

Особливе значення страховий стаж має для працівників, звільнених з роботи у зв'язку зі змінами в організації виробництва й праці, скорочення чисельності або штату працівників, а також виявленої невідповідності працівників займаній посаді або виконуваній роботі чи за станом здоров'я, якщо до настання пенсійного віку їм залишилося півтора року. За наявності страхового стажу для працівників – чоловіків 35 років, а для працівниць – жінок 30 років, їм достроково може бути призначена пенсія за віком відповідно до Законів України “Про зайнятість населення” від 5 липня 2012 р. та “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні” від 16 грудня 1993 р. (з наступними змінами).

Чимало працівників після досягнення пенсійного віку, не оформляючи пенсій, продовжують працювати, щоб мати більший страховий стаж, а отже, одержувати в майбутньому більшу пенсію. У такому разі пенсія за віком призначатиметься з урахуванням страхового стажу на день звернення за призначенням пенсії з підвищенням її розміру на 0,5 відсотка – за кожний повний місяць страхового стажу після досягнення пенсійного віку при відстроченні виходу на пенсію на строк до 60 місяців і на 0,75 відсотка за кожний повний місяць страхового стажу після досягнення пенсійного віку при відстроченні виходу на пенсію на строк понад 60 місяців.

Характеризуючи загальний стан пенсійних правовідносин, варто зосередити увагу на зміни законодавства стосовно спеціальних пенсій. Ці зміни полягають у підвищенні вимог для призначення таких пенсій, в обмеженні їх розмірів та оподаткуванні надто великих пенсійних виплат. Спеціальні пенсії призначаються відповідним особам при збільшенні віку з 60 до 62 років (поступово) для чоловіків і при досягненні 60 років жінкам при збільшенні стажу служби. Так, наприклад, загальний стаж для прокурорів збільшено з 20 до 25 років і збільшено стаж вислуги років на посаді прокурора чи слідчого з 10 до 15 років (поступово).

Щодо розмірів спеціальних пенсій, то вони зменшуються з 90 до 80% для службовців і посадових осіб Кабінету Міністрів, відповідних

осіб Нацбанку, органів місцевого самоврядування, судової експертизи, установ засобів масової інформації та наукових і науково – педагогічних установ і закладів, а для суддів, прокурорів, державних службовців і народних депутатів – до 70%. Норми про такі обмеження містяться в Законі України “Про запобігання фінансової катастрофи та, створення передумов для економічного зростання в Україні” від 27 березня 2014 р. № 1166-VII (далі – Закон № 1166 [9]). Цим же Законом внесено зміни до статті 164 Податкового кодексу України. Згідно з підпунктом 164.2.19 вказаної статті суми пенсій (включаючи суми їх індексацій, нараховану відповідно до закону) або щомісячного грошового утримання, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України чи бюджету згідно із законом, якщо розмір перевищує десять тисяч гривень на місяць – у частині такого перевищення підлягають оподаткуванню.

Норми Закону № 1166 щодо змін про визначення розмірів спеціальних пенсій відтворюються в найновіших правових документах вищої юридичної сили. Наприклад новий Закон від 14 жовтня 2014 р. “Про прокуратуру” [10] встановив, що для прокурорів пенсія призначається в розмірі 70 відсотків від суми їхньої місячної (чинної) заробітної плати.

Аналіз чинного законодавства також дає можливість виявляти позитивну тенденцію у правовому регулюванні пенсійних праводносин без істотних відмінностей з огляду на категорії майбутніх пенсіонерів. Досить зважити, що у недалекому минулому народним депутатом у разі закінчення їх депутатських повноважень призначалася достроково пенсія за два роки до досягнення пенсійного віку. В теперішній час таким правом вони можуть скористатися лише за півтора року до настання зазначеного віку, як це встановлено для інших категорій пенсіонерів. У новому Законі “Про Кабінет Міністрів України” від 27 лютого 2014 р. у ст. 57 сформульовано положення, згідно з яким пенсійне забезпечення колишніх членів Кабінету Міністрів України здійснюється в порядку та на умовах, визначених Законом України “Про державну службу” [11].

На шляху подолання разючих відмінностей у розриві між мінімальними і максимальними розмірами пенсій встановлено межу їх нарахування й виплат. Максимальний розмір пенсій (крім пенсійних

виплат, що будуть здійснюватися з Накопичувального пенсійного фонду) або щомісячного довічного грошового утримання (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною), призначених (перерахованих) відповідно до Митного кодексу України, постанови Верховної Ради України від 13 жовтня 1995 р. “Про затвердження Положення про помічника – консультанта народного депутата України”, законів України “Про державну службу”, “Про прокуратуру”, “Про статус народного депутата України” та інших законодавчих актів України не може перевищувати 10 прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність. Доречно зазначено, що у Державному бюджеті на 2014р. прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність визначено в сумі 949 грн. на місяць

Разом з тим у п. 2 прикінцевих та перехідних положень Закону № 3668 зазначено, що обмеження пенсій (щомісячного довічного грошового утримання) максимальним розміром, установленим цим же Законом, не поширюються на пенсіонерів, яким пенсія (щомісячне довічне грошове утримання) призначена до набрання чинності зазначеним Законом. Однак до пенсійних виплат, що перевищують, установлений Законом максимальний розмір, індексація не застосовується.

Виникає запитання, чи за рахунок подальшого обмеження максимальних розмірів спеціальних пенсій буде змога істотно зменшити дефіцит Пенсійного фонду? Перш ніж відповісти на це запитання проаналізуємо дані статистики про наявну кількість усіх пенсіонерів, у тому числі тих, які отримують спеціальні пенсії (наводимо кількість пенсіонерів і середні суми виплат). Станом на 1 січня 2013 р. загальна чисельність пенсіонерів становила 13629789 осіб (це значно більше, ніж у 2014 р.), з них отримували пенсію за віком 10501410 (1464,33 грн.); з інвалідності – 2513546 (1359,13 грн.); в разі втрати годувальника – 508377 (1252,77 грн.); соціальні пенсії з минулих років – 134274 (920,40 грн.); довічне грошове утримання суддів – 1362 (7835,83 грн.); пенсії за вислугу років – 680770 (2172,12 грн.); пенсії військовослужбовцям – 603901 (2349,93 грн.). Середній розмір пенсійної виплати становив 1470,73 грн. [12].

З наведеної статистики видно, що спеціальні пенсії отримує лише 1286033 пенсіонерів, тобто приблизно кожна десята особа. Отже, суть реформування пенсійної системи зводиться не до якомога найбільшої зрівнялівки в нарахуванні й виплаті пенсій. Розрив у розмірах пенсій виправданий, оскільки матеріальне забезпечення кожного залежить від його внеску в загальнодержавну справу, від важливості й складності роботи, її кваліфікаційного рівня та якості, психо-емоційних затрат особи в процесі служби, ризиків у процесі роботи, ставлення до виконання трудових обов'язків, тривалості роботи, суми сплати внесків до Пенсійного фонду та інших факторів. Особа повинна заслужити пенсію як винагороду за минулу трудову діяльність. Пенсія є компенсацією втраченого чи зменшеного заробітку (доходу) соціально незабезпеченій особи, яка зазнала впливу соціального ризику – непрацездатності. За визначенням С. Синчук пенсія – це грошове систематичне забезпечення, яке здійснюється зобов'язаними відповідно до закону чи договору суб'єктами з метою компенсації втраченого (або зменшеного) внаслідок довічної або тривалої непрацездатності особи заробітку та (чи) доходу [13].

Нинішнє економічне становище України не дозволяє змінювати законодавство у бік зниження пенсійного віку й страхового стажу як невід'ємних умов для надання гідного пенсійного забезпечення. В Україні, до речі, найнижчий вік виходу жінками на пенсію. У більшості країн світу пенсії за віком призначаються жінкам при досягненні 60 років, а чоловікам після 65-річного віку. При цьому в ряді країн помітна тенденція до підвищення пенсійного віку. Так, законодавчий орган Португалії в рамках політики жорстокої економії ухвалив рішення про підвищення пенсійного віку в країні з 65 до 66 років. Очікують, що цей захід разом зі значним скороченням серед держслужбовців допоможе заощадити країні 4,8 млрд. євро бюджетних коштів.

Видається, що подальше реформування пенсійної системи має відбуватися при збереженні нині визначеного законом пенсійного віку з недопущенням більшого, ніж тепер, розриву між мінімальним і максимальним розміром пенсій. Необхідно, як це пропонує С. В. Науменкова спромогтися забезпечення стабільного функціонування пенсійної системи; забезпечення соціальної справедливості у солідарній пенсійній системі; формування ефективної системи недер-

жавного пенсійного забезпечення; удосконалення спрощення механізму та забезпечення зрозумілості пенсійної системи для громадян і роботодавців; забезпечення громадського контролю за функціонуванням Пенсійного фонду; уніфікації пенсійного законодавства [14]. А найголовнішою проблемою в цій сфері, як нами вже зазначалося, є перехід до другого рівня пенсійної системи – накопичувальної системи.

Актуальною є проблема уніфікації розрізненого пенсійного законодавства. Важливо розробити проект Пенсійного кодексу та затвердити його парламентом. Разом з тим на порядок денний необхідно ставити питання про ухвалення окремих законодавчих актів стосовно: соціального захисту (зі спеціальними розділами про соціальне забезпечення, а особливо – пенсійне; а) учасників Антитерористичної операції; б) вимушено внутрішньо (в межах України) переміщених осіб.

Окремими законодавчими актами учасники АТО отримали статус учасників бойових дій відповідно до Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” (1993 р.), а стосовно переміщених осіб Верховна Рада України 20 жовтня 2014 р. ухвалила Закон “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” (Голос України. – 2014. – 21 листопада. – № 225. – С. 11–13), в якому стосовно пенсійного забезпечення лише зазначається, що воно здійснюється відповідно до законодавства (п. 1 ст. 7). Пенсійне забезпечення названих категорій осіб має свої особливості, на які належить зважити у спеціальних законодавчих і підзаконних нормативно – правових актах.

Українське суспільство заслужило мати глибоко обґрунтовану, чітко окреслену, належно структуризовану пенсійну систему. В цьому напрямі значну роль повинна відігравати наука права соціального забезпечення.

Список використаних джерел

1. **Наповнення бюджету** – завдання пріоритетне // Пенсійний кур’єр. – 2014. – 21 лист. – № 47. – С. 3.
2. **Закон України** від 9 липня 2003 р. № 1058 “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 49–51. – Ст. 376.
3. **Концепція соціального забезпечення населення України**: Схвалена постановою Верховної Ради України від 21 грудня 1993 р. № 3758-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 6. – Ст. 31.

4. **Основи законодавства України** про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування від 14 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – Ст. 121.
5. **Закон України** від 5 листопада 1991р. № 1788–XII “Про пенсійне забезпечення” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10.
6. **Закон України** від 18 травня 2004р. “Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам” // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 33–34. – Ст. 404.
7. **Закон України** від 23 вересня 1999 р. “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.
8. **Закон України** від 8 липня 2011 р. № 3668 “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи” // Голос України. – 2011. – 13 вересня. – № 169. – С. 7–18.
9. **Закон України** від 27 березня 2014 р. № 1166–VII “Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні” // Голос України. – 2014. – 31 березня. – № 60–61. – С. 24–30.
10. **Закон України** від 14 жовтня 2014 р. ”Про прокуратуру” // Голос України. – 2014. – 25 жовтня. – № 206. – С. 11–21.
11. **Закон України** від 27 лютого 2014р. “Про Кабінет Міністрів України”// Голос України. – 2014. – 1 березня. – № 39. – С. 6–9.
12. **Машкін В.** Національний план дій – дорожня карта пенсійної реформи// Пенсійний кур'єр. - 2013. - 5 квітня. – № 14. – С. 3.
13. **Синчук С.** Правові проблеми понятійного апарату пенсійного законодавства // Право України. – 2012. – № 6. – С. 30.
14. **Науменкова С.** Недержавне пенсійне забезпечення в Україні/ С. В. Науменкова. – К.:Знання. – 2010. – С. 13.

Анотація

У статті досліджено стан пенсійних правовідносин з відображенням істотних змін у пенсійному законодавстві, зосереджено увагу на напрямках поліпшення пенсійного забезпечення громадян при взаємодії держави та особи, запровадженні накопичувальної пенсійної системи і недержавного пенсійного забезпечення, внесено пропозиції щодо подальшого реформування пенсійної системи України.

Annotation

This article explores the state pension relationships with display significant changes in pension legislation, focus on improving the areas of pensions of citizens in cooperation between the state and individuals implementing funded pension system and private pension provision, included proposals for further reform of the pension system in Ukraine.